

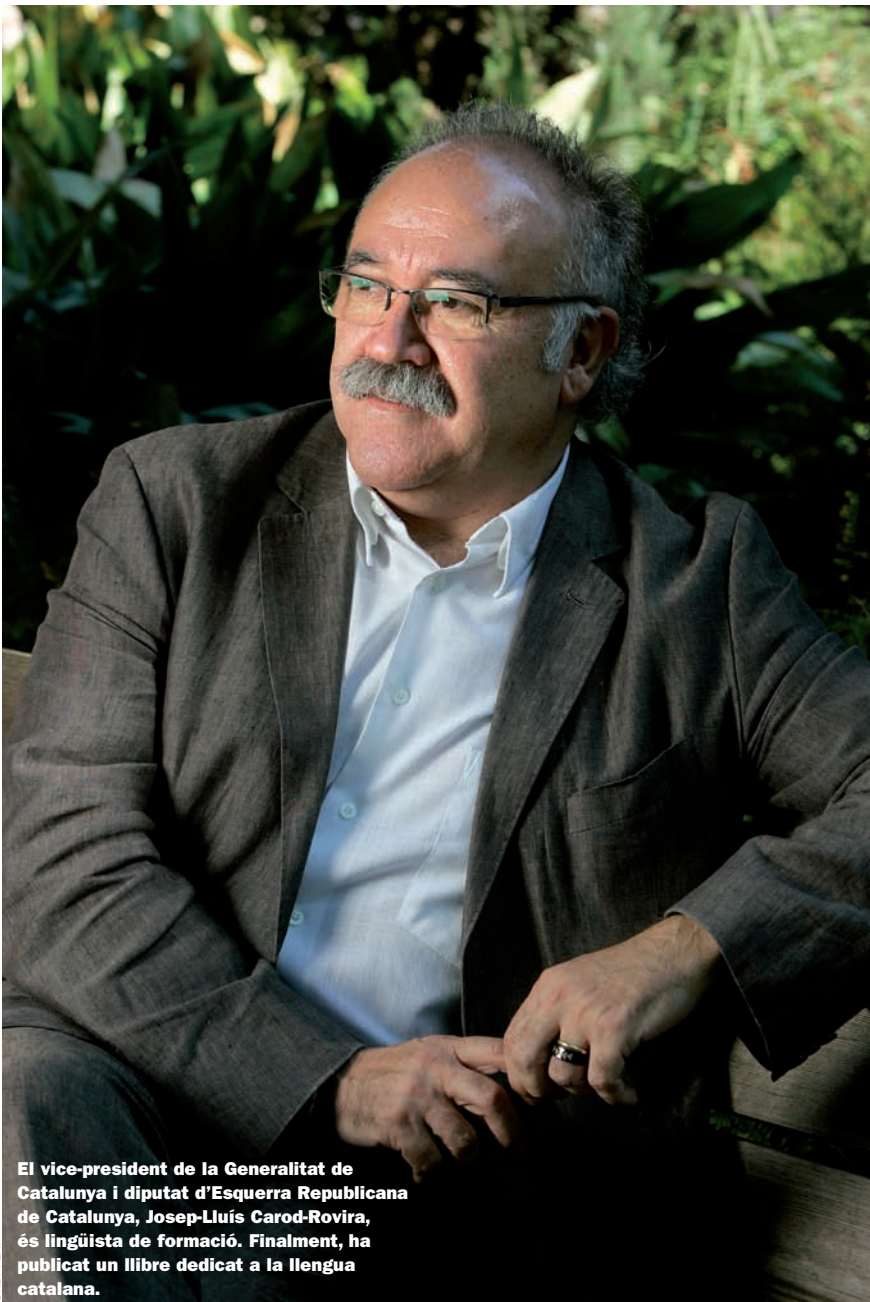
“Tenia un deute personal amb la meva llengua”

L'editorial Ara Llibres publica el volum '113 paraules per salvar'. L'ha escrit un polític que tenia un deute personal amb la llengua, Josep-Lluís Carod-Rovira, llicenciat en filologia catalana.

Josep-Lluís Carod-Rovira (Cambrils, Baix Camp, 1952), vice-president del govern de la Generalitat de Catalunya, és filòleg de formació i finalment ha publicat un llibre relacionat amb la llengua catalana, *113 paraules per salvar*. L'ha editat Ara Llibres. No són pas mots en perill de desaparició immediata, sinó mots col·loquials que, pensa, reculen i haurien de ser més usats, com ara *desar*, *setrill*, *rebot* i *badar*.

—Amb quins criteris heu triat aquestes 113 paraules?

—El sistema va ser intentar contribuir a preservar per al futur una llista de paraules amb les quals jo tenia una relació personal afectiva, per dir-ho així, que permetés que poguessin continuar, com una baula d'una cadena. Són paraules que formen part del meu univers de referències sentimentals i, per tant, m'agradaria que continuessin. Em vaig inspirar, com dic a la introducció, en el llibre de Bernard Pivot *100 mots à sauver*, que vaig trobar en una llibreria de Milà. Com que l'editor em va dir “no en vull cent”, perquè el nombre cent ja és molt vist —“els cent millor poemes”, “les cent dates de la història”— vaig triar la xifra de 113, en homenatge als 113 de l'Assemblea de Catalunya, l'última gran detenció del franquisme. Jo n'era un i amb la dona, dos. I així ho vaig fer. Hi ha paraules que ja només diu una sola generació, però que encara entén molta gent i algunes altres que continua entenent molta gent encara que no es diguin a tot el territori. Per al català culte, nivell mitjà, de les 113 paraules penso que més d'un centenar són perfectament comprensibles i, a més, utilitzades. M'he permès només alguna llicència de mots molt restrictius, com per exemple *balafiar*, que vol dir ‘malgastar’, i *calcigar*, que vol dir ‘trepitjar’. *Calcigar* la trobem a Cambrils, al meu poble, l'últim de català oriental per mar. Cambrils, per

El vice-president de la Generalitat de Catalunya i diputat d'Esquerra Republicana de Catalunya, Josep-Lluís Carod-Rovira, és lingüista de formació. Finalment, ha publicat un llibre dedicat a la llengua catalana.

la fonètica, és oriental, però té molt de lèxic del català occidental. Perquè la connexió ve per mar. Lingüísticament, hem tingut més relació amb Vinaròs o Borriana que no pas amb Montblanc, Tàrraga o Vilafranca.

—Deixeu-m’hi insistir. Com ho heu sabut, que *nosa* o *setrill* reculen?

—Perquè les sents dir poc. Perquè en el català estàndard de l’àrea de la regió on hi ha més catalanoparlants del món, que és la de Barcelona, són paraules que han reculat i no les sents dir. Diuen *destorb* i *vinagres*. “Passa’m les vinagres.” Són paraules que em sabia greu que deixessin de ser utilitzades. Però tot això és una apreciació estrictament personal, evidentment, molt subjectiva.

—Es pot dir que hi dues menes de paraules, paraules que no tenen substituït si no és en castellà, o paraules com *tastar*, *desar* o *rebot* que han estat substituïdes per unes altres de catalanes. *Tastar* ha estat reemplaçada per *provar*.

—Sempre és per influència del castellà. En la majoria de casos es tracta de camps d’expressió en què, o bé sencers o parcialment, l’espai ha estat ocupat o directament per un castellanisme o per un paraula catalana correcta però que no vol dir allò. El cas de *provar* és evident. El menjar i la beguda no es proven, es tasten. Una altra característica del llibre és que no és fet des de la perspectiva barcelonina.

—El títol pot donar a entendre que són mots per recuperar, per desenterrar, però no és així.

—El títol indica que són paraules per salvar i només se salva allò que és viu. No parlem de paraules mortes, o de fòssils, sinó de paraules vives que encara belluguen, que la major part de la gent entén i diu. No volia presentar un català fòssil, mort. No he ressuscitat arcaïsmes.

—Bernat Pivot vol salvar paraules poc conegudes, emprades més aviat en àmbits literaris i artístics, en registres cultes o savis, no pas paraules d’ús col·loquial que facin referència a objectes o accions habituals i conegudes. La seva tasca és més erudita o literària que no social. En canvi, les vostres paraules són col·loquials.

JORDI PLAY
Carod-Rovira es va inspirar en el llibre francès *100 mots à sauver*, de Bernat Pivot, per escriure aquest recull de paraules que poden caure en desús.

—Sí. Totes formen part del llenguatge col·loquial. I si, per exemple, algunes, com *amollar* o *enguany*, poden semblar literàries per a alguns, en segons quines parts de l’àrea lingüística són paraules del dia a dia. No és un llibre per als escriptors, és per a la gent. També és un llibre que vol ser amable, que vol donar confiança a la gent. Perquè la majoria de la gent dirà: “Caram, si això ja ho dic jo!” D’això es tracta, que ho diguis i ho transmetis als teus. Si el francès s’ha permès un llibre per a salvar paraules, imagina’t el català!

—Els mitjans de comunicació, especialment els àudio-visuals, tenen responsabilitat en l’empobriment del català?

—D’entrada, totes les llengües sempre estan en una fase de substitució lingüística i d’empobriment lèxic. En el llenguatge urbà, la gent no sol saber el nom dels arbres i dels ocells. Això passa a totes les llengües. Evidentment, els mitjans de comunicació tenen una responsabilitat important en l’empobriment de la llengua, però també en la posada en circulació de noves paraules. No tenen només una funció negativa. Avui tothom diu *bústia* i abans no ho deia ningú, tothom deia *bussion*. Quan parlem de català, més que no pas de correcció o d’incorrecció lingüística, que és una expressió que no m’agrada, ens hem

de plantejar la qüestió de la qualitat lingüística. Jo reivindico que aquella gent que fa de la paraula el seu instrument de treball hauria de tenir un nivell superior de qualitat lingüística. I això no afecta només els periodistes, afecta també els polítics. El nivell de qualitat lingüística dels polítics que s’expressen en la nostra llengua és més que manifestament millorable. N’hi ha que parlen el català d’una manera que, si parlessin el francès igual, no sé si a l’Assemblea Nacional francesa els hi voldrien.

—*Bolquer* és una de les paraules a salvar, però segurament hi ha gent que abans deia *panyal* i ara diu *bolquer*.

—Molta gent continua dient *panyals*, penso. És important de veure que cada biografia lingüística és personal, que no es pot traspasar al conjunt una colla d’hàbits idiomàtics fruit de la nostra experiència. De les 113 paraules hi haurà gent que dirà que no hi està d’acord, perquè les diu totes cada dia. Doncs fantàstic. Felicitats. Ara, que vostè les digui totes cada dia no vol dir que tothom les digui totes cada dia. Si el llibre l’hagués fet una altra persona segurament hauria triat unes altres paraules, tot i que penso que coincidiríem en dues o tres, o potser més.

—La troballa del llibre de Pivot a la llibreria de Milà, el febrer de

l'any passat, us dóna la idea del llibre, però parlem d'un llibre de tota una vida, no?

—Sí. Perquè jo abans parlava de l'expressió biogràfica lingüística. Cadascú té els seus hàbits i, a més de les paraules familiars, vas eixamplant el cercle. Jo vaig incorporant vocabulari quan a principi dels 70 vinc a estudiar a Barcelona i, sobretot, quan després em moc per tot el país. Per això ara faig servir amb normalitat paraules específiques d'una part del territori. Al llibre hi he posat allò que he acumulat tota la vida. Si el llibre, que vol ser una picada d'ullet als catalanoparlants i als qui s'interessen per integrar-se a la comunitat lingüística catalanoparlant, té acceptació, probablement li tocarà una segona part que ja no seran paraules, sinó expressions, frases fetes. Cosa que també va fer Pívor.

—Aquesta és l'altra: la frase feta i la sintaxi. Aquí hi ha molt a fer, perquè la gent no n'és tan conscient, dels castellanismes sintàctics.

—No n'és conscient perquè pots perdre tota la genuïtat de construcció sintàctica fent servir paraules genuïnament catalanes. Si dius la paraula *tinc* és correcte; si dius *que*, també; i *anar*, també. Però si dius *tinc que anar*, això no vol dir res en català. Hi ha el parany que, fent servir paraules pròpies de la llengua absolutament correctes i admeses, pots arribar a fer construccions estranyes.

—Molts lectors miraran si heu triat aquelles paraules que l'obsessionen, per mal utilitzades o poc genuïnes. En el meu cas, ho he fet amb la que em treu més de polleuera, per culpa de l'extensió, i no la hi he trobat. És *marxar*, que només vol dir, com recorda Coromines, 'caminar a pas lleuger' i que ha desplaçat, fins i tot en boca de locutors responsables, el genuí *anar-se'n*, més en la llengua escrita o radiotelevisada que no en l'oral, cal dir-ho. Un organisme turístic d'una diputació provincial va empescar-se la frase "No voldràs marxar", per "No voldràs anar-te'n".

—Lingüísticament, aquest ús de *marxar* em repugna. *Marxem* vol dir 'sortim a fer marxa'. Amb la pèrdua o reducció d'*anar-se'n* hi ha, a més,

la pèrdua dels pronoms. L'"anuncia't" per "anuncia-t'hi", dels cartells en blanc, per exemple.

—I locutors de televisió —de TV3— que quan volen donar pas a una connexió exterior diuen, sistemàticament, "anem cap allà" en comptes d'"anem-hi".

—La tendència a la comoditat lingüística i a la simplificació de recursos és una tendència humana.

—Però, en el nostre cas, aquesta comoditat escurça la distància amb el castellà.

—Sí, és clar. De totes maneres, una de les coses que constato i que sempre personalment m'ha preocupat molt és la falta de l'hàbit quotidià de familiaritat amb totes les variants. No és normal que un engegui la ràdio o engegui la televisió i no senti parlar ningú amb accent de Perpinyà, o de València, o de Palma. En canvi, tu engegues qualsevol televisió de llengua espanyola i hi sents totes les variants.

—Allò que seria un perill és un excés de dialectalisme, als mitjans de comunicació, no tant pel que fa a l'accent, sinó al lèxic, no?

—Tots sabem que una llengua té registres i té nivells. Jo veig molt IB3, la televisió balear, i la veig molt precisament per acostumar-me a aquesta fonètica. I penso que ho fan d'una manera impecable. Fa unes setmanes era a Buenos Aires i en un grans magatzems hi deia: "Vení i comprá. Ja sabés que somos los mejores." És clar, això què és? No és espanyol? És evident que ho és. Tot té els seus nivells. A la llengua oral és on jo crec que hauria de ser molt més normal la convivència de les diverses variants dialectals.

—No heu vist un afebliment del geni de la llengua en els escriptors actuals?

—Ho he vist en escriptors, i en versions al català de textos d'uns altres idiomes. Perquè l'escriptor, com el polític i el periodista, no viu al marge de l'entorn. L'escriptor té, més que ningú, l'obligació de fer servir una llengua amb més qualitat lingüística, i no cal dir literària, però sovint veus construccions que no són les que haurien de ser. Recordo que en un text que anys enrere va tenir un ampli ressò, l'article "Una nació sense estat, un poble sense llengua?", aparegut a

la revista *Els Marges* fa moltíssims anys, signat per uns quants filòlegs de prestigi reconegut, hi sortia l'expressió "fer-se amb el poder", que en català no vol dir res. És *aconseguir el poder, assolir-lo, obtenir-lo, arribar-hi*. Vull dir que fins i tot gent amb altíssim nivell es poden equivocar. No som gens estranys, gens immunes a tota influència negativa. Tornant a la pèrdua d'expressions genuïnes, ara ja no *es fa* conèixer res, ara tot es *dóna* a conèixer. Tot i que, en català, sabem perfectament que, com que ningú no ens ha donat mai res, tot ens ho hem de fer. Per tant, fem petons, fem abraçades, anem a fer la becaina, però no donem res. Aquí entrem en un altre terreny, el de les construccions sintàctiques.

—El llibre, el primer que dediqueu a la llengua, serà un punt i a part en la vostra biografia professional?

—L'he fet perquè tenia un cert deure personal amb la meua llengua. Abans de dedicar-me a la política professional m'havia dedicat sempre a la docència de la llengua, amb alumnes, amb futurs mestres i amb mestres. I en arribar al llibre número 13 ja em tocava de fer-ne un de vinculat a la llengua catalana, que és allò amb què vaig treballar des dels 18 anys fins als 36. M'ho he pres com un *divertimento* intel·lectual. Els temes que em continuen interessant són lògicament els de caràcter polític.

—Per acabar. Desapareixerà el català?

—És possible que, com totes les llengües, d'aquí a uns segles, el català s'hagi transformat en un altre idioma. O és possible que continuï. Llengües que han estat el braç lingüístic de grans imperis, com per exemple el llatí, ja no hi són. I idiomes que han estat grans idiomes de colonització universal, com el francès, són en un procés de crisi profunda. No ho sabem. De tota manera, jo diria que seria bo que durés tant com fos possible perquè seria una pèrdua de pes cultural per al conjunt de la humanitat. Amb cada pèrdua d'una llengua és tota la humanitat que hi perd, no tan sols és una pèrdua per als qui la parlen.

Lluís Bonada